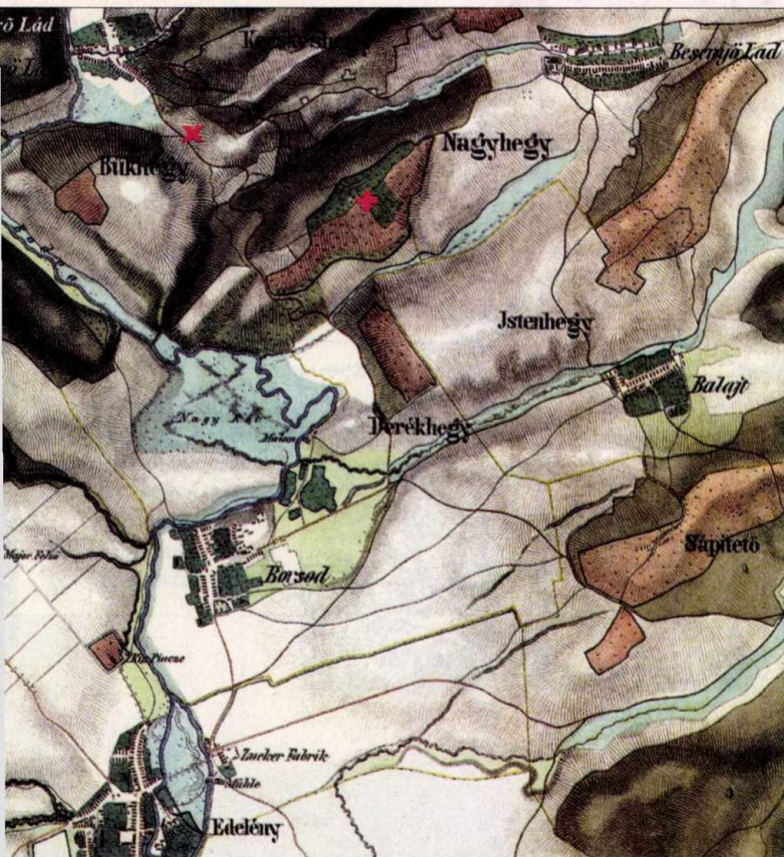

HOL VOLT AZ EDELÉNYI CSATA?

Basta császári generális 1604 végén Edelénynél két óra alatt szétverte Bocskai seregét török segédcapataival együtt. Biztos győzelme tudatában jelezte a Haditánácsnak: „Most indulok Kassa visszavívására”. Csakhogy tévedett. Bocskait korántsem győzte le. Edelényről azonban az utókor kissé megfélekedett, pedig az ott elszenvedett vereség számos tanulsággal szolgált Bocskainak is. Ma már azt sem tudjuk pontosan, hol zajlott az ütközet.

A csata helyszíne a második katonai felmérés térképlapján. A piros X az első álláspontunkat, a + pedig a másodikat jelöli. Ez megegyezhet azzal a hellyel, ahol Zimmermann állt a csatakép készítésekor.

„Sajnos, hogy e nagyérdékű csata részletei meg nem állapíthatók és pedig leginkább azért nem, mert színhelye a forrásokban meghatározva nincs” – írta az 1604. november 25-e és 28-a között lezajlott edelényi csatáról Rónai Horváth Jenő neves hadtörténész 1893-ban. Hat évtizeddel később Nagy László, a Bocskai-szabadságharc hadtörténetének kutatója vállalkozott a kérdés tisztázására. 1955-ben Ládbesnyőt jelölte meg az események helyszínéül, majd egy évvel később a források és a helyszín részletes vizsgálata alapján a Ládbesnyőtől északra húzódó völgy és a Szendrőládtól délre fekvő Bükk-hegy közötti terepszakasra helyezte a csatát. Valóban megoldottak tekinthetjük a Rónai Horváth Jenő által felvetett kérdést?

Három és fél támpont

Egy csata helyszínének meghatározása mindig komoly feladat elé állítja a kutatót. Mivel a XIX. századig a hadvezérek nem használtak térképet, a harcban részt vevő katonáknak csak ritkán volt olyan alapos helyismeretük, hogy pontos, településneveket is feltüntetve leírást adjanak, amely alapján biztonsággal azonosíthatnánk az események helyszínét. A seregek a hadjárat során számukra idegen vidékekre jutottak,

ahol a falu vagy város csak egy volt a harcot befolyásoló tereptárgyak közül, a helynevekről pedig leginkább a lakossággal való érintkezés során értesültek. Az idegen nyelvű katonaság emlékeiben a nevek sokszor torzult alakban maradtak fenn, és gyakran összekeverték a közeli települések neveivel.

Az edelényi csatáról legrészletesebb leírást közlő *Ciro Spontini* az összecsapás helyét a *Sant Andrea* (Szentendre) felé vezető út mellé teszi. Elég távol lenne a célunktól, ha a név mögött a dunakanyari kisvárost keresnénk. Sokkal valószínűbb, hogy a Szendrő nevet értette így a szerző, és Szendrőládra

Bocskai István

kell gondolnunk. Hieronimus Ortelius a Belese nevet említi, melyet Nagy László helyesen Ládbesnyőként oldott fel.

A csatáról fennmaradt *Wilhelm Peter Zimmermann* rézkarca, amely alig ismert, pedig lehetséges, hogy a csata egyik legfontosabb forrását kell látnunk benne. A képen egy település látható Sajószentpéter (S.peter) megnevezéssel, amely azt feltételeznénk, hogy a csata helyszínéről látnunk kellene ezt a települést. A legszilárdabb támpontot Basta császári generális jelentése adja, mely a november 26-i össze-

csapás helyszínéül az edelényi átke-lőhelyeket jelöli meg.

A csataterkutáshoz van három és fél támpontunk. Az események valahol Edelény közelében, Ládbesnyő vagy Szendrőlád mellett játszódtak le. A források fontos visszatérő adata, hogy a falu egy szűk völgyön át kö-

11	3
2	4

1. Wilhelm Peter Zimmermann rézkarc az edelényi csatáról

2. A szendrőládi templomok

3. A Bükk-hegy

4. Kilátás a Nagy-hegyről, ahonnan feltehetően a rézkarc készült. Piros X jelzi a borsodi templom helyét, amely a párás levegő miatt nem látszik (SZERZŐ FELVÉTELEI)

zelíthető meg. Edelény felől nézve ez ráillik mindkét falura, akárcsak az, hogy Sajószentpéter egyik helyről sem látható. A megoldáshoz egy terepbejárás vihet közelebb, amelytől azt remélhetjük, hogy megeljük a helyet, ahonnan Zimmermann a képet készítette. Egy korabeli rézkarc hitelessége, persze, vitatható. A legjobb módszer, ha a terepen megkeressük azt a helyet, ahonnan a művész a képet készítette. A látképi azonosság és főleg az apró, sokszor lényegtelen részletek egyezése feltételezi, hogy valóban a helyszínen készült a mű. Ezután az eseményábrázolást kell összevetni a forrásokban leírtakkal és egyeztetni a tereppel, hogy eldönthessük, a leírtak valóban megtörténhettek-e ott. Zimmermannal kapcsolatban egyébként csak pozitív tapasztalataim voltak, így reméltem, most sem kell csalódnom.

Terepbejárás

A 2004. december 4-én megtartott terepbejárás a Magyar Hadtudományi Társaság Csata- és Hadszintértudató Szakosztály kutatócsoportja tagjai, Stencinger Norbert, Tóth Róbert tanár urak és jómagam részvételével. Utunk először Szendrőládra vezetett, mivel a források és a térképek adatainak összevetése alapján valószínűsítem, hogy a csata a falu közelében zajlott le. Edelény után nem sokkal beértünk a Bodva valóban szűk völgyébe, majd előbukkant a falu. A dombon két templom áll, akárcsak a metszeten.

Rövidesen találtunk egy pontot a falutól délre, ahonnan a metszethez hasonló látkép tárult a szemünk elé. A település és a két templom a megfelelő helyen állt, tőlünk balra pedig a Bükk-hegy (Vár-hegy) jellegzetes sziluettjét ismertük fel. A háttérben ott folyt a Bodva. Álláspontunk a képen ábrázolthoz hasonló, a falu felé ereszkedő, lankás domboldalon volt. Majdnem minden stimmelt, csak a háttérben, a Bodva nyugati partján magasodó hegyek zavartak. Ezt miért nem rajzolta a képre Zimmermann?

A császáriak a dombról lefelé, a falu irányába támadtak. Ez azt jelentené, hogy Edelény felől a dombgerincen át törnek be a Bodva völgyébe. Figyelembe véve azt, hogy a császári seregek Kassát akarták elérni, és közvetlenül a csata után elfoglalták Szendrőt, az irány megfelelő. Már csak az a kérdés, hogyan jutottak ide Ládbesnyőről.

Terepálláspontunkat elhagyva tovább kapaszkodtunk az emelkedőn, és hamarosan felértünk a tetejére. Előttünk hosszan elnyúló, mély patak völgy fektült. A térképről sikerült beazonosítani, hogy a patak Ládbesnyőről folyik, a völgy pedig hosszában kettévágja az Edelény és Szendrőlád között húzódó gerincet. Mondhatnánk, tökéletes. Ez lehetett a Nagy László által említett völgy, amelyen Basta hadai Ládbesnyőről a köd leple alatt Bocskai hadainak közelébe jutottak. A császári sereg a ködöt kihasználva a szűk völgyben egészen a Bükk-hegynél ásott sáncok lábáig nyomult előre, majd heves rohammal áttört Szendrőlád felé. A metszet pontosan ezt ábrázolja, csak a hegyek hiányoztak.

Kezdett összeállni a mozaik. Továbbindultunk. Előttünk, a Nagy-hegy tetején a romos csillagvizsgálótorony körül borospincék. Ha nem

hadai. Mivel a szekerekkel csak erre lehetett kijutni a völgyből, Basta 27-én úgy döntött, hogy elégeti mind a 300 szekerét, valamint a lovon nem szállítható málhát. Valószínűleg a hegyeken keresztül akart utat keresni. Másnap hajnalban az időjárás a segítségére sietett. A besnyői völgyet megülő köd leple alatt megközelíthették a kijáratot őrző török és magyar csapatokat. A képen azt láthatjuk, amikor a puskás dragonyosok lóháton rohanják meg a sáncokat, mögöttük pedig a nehézlövesség indul rohamra tömött sorokban. Ezzel már a harc kezdetén sikerült elválasztani egymástól a gyalogságot – amely hátramaradt a sáncokban – és a lovasságot, amely leszorult a völgybe. Az előtérben felfedezhetünk három ágyút, ez egybevág a források közlésével, hogy a rajtaütés elején há-

lenne ködös az idő, talán még Sajószentpéterig is ellátnánk. A távolban halványan kirajzolódik a borsodi templom tornya. Az előtérben az Isten-hegy és a Ládbesnyő felé vezető völgy. A metszet és a táj hasonlósága tökéletes. Nincsenek a háttérben hegyek. A korábbi hiányos mozaik szétesett, és összeállt a tökéletes kép. Megtaláltuk azt a pontot, ahol a művész állhatott! Értelmet kaptak a metszet apró információi. Az ábrázolt település mintha árokkal és sánccal lenne körülvéve. Ez nem más, mint a borsodi földvár, amelynek talán ez a legkorábbi ábrázolása. A csata idején itt álló templomnak ma már csak a romjai vannak meg, de térképen összevetve az edelényi templom helyzetével a két templomtorony egy vonalban látszik. Ez magyarázhatja a két templomtorony ábrázolását. A kép középpontjában a település felénk eső oldalán hat, aránytalanul nagy méretű fa látszik. Ez szintén egy jelzés, mégpedig a Nagy-hegynek az álláspontunk és Borsod közé eső nyúlványának ábrázolása, tulajdonképpen a látkép mélységének megjelenítése. Azért kényszerült ennek alkalmazására a művész, mert a jó csatakép a terep és az események karikatúrája. A fontos részleteket a nagyságuk aránytalan megnövelésével emelte ki, de érzékeltette a terep karakterét is. Sajnos, ennek „káros mellékhatása”, hogy a tájról készített fénykép nem tudja érzékeltetni azt a hasonlóságot, amit a terepen érzékeltünk.

Beszorulva

A kép azt a pillanatot örökítette meg, amikor Basta katonái kitörnek a ládbesnyői völgyből. A hely azonosítása egyszerűbbé teszi az események értelmezését. Basta serege Putnok felől vonult Kassa felé. Bocskai hadai Sajószentpéternél táboroztak. Az első összecsapásra Edelénynél került sor, ahol a császáriaknak két hídon kellett átkelniük. Itt érte utol őket Bocskai lovassága, amely összecsapott az utóvéddel. Basta előreküldte a málhát, és valószínűleg az átkelés utáni zavaros helyzetben Ládbesnyő felé haladt tovább az oszlop. Csak amikor a faluhoz értek, tudták meg, hogy erre nem juthatnak tovább Kassa felé. A következő napot a hegyekkel körülvett völgyben töltötték. Vissza kellett volna térniük a szendrői útra, azonban a besnyői völgy kijáratát a Nagy-hegy, Isten-hegy vonalában lezárták Bocskai

rom löveget zsákmányoltak a császáriak. Az ágyúkat főként a török katonaság védte – miként azt a képen látjuk –, és a megmaradt öt ágyúért több mint két órán át folytattak elkeseredett harcot. Mintegy 600 török katonára esett el itt, szemben a császáriak 40 fős veszteségével.

A csatához fűződik még egy tragikus esemény. Németi Balázst – aki még Osgyánnál esett a császáriak fogságába – a győzelem után, november 30-án a borsodi földvárban lefejezték. A hajdúkapitány még ekkor is hű maradt hírnevéhez. Mikor a vesztőhelyre vezették, kiragadta a hóhér kezéből a pалlost és több császári katonát megsebesített, de a halált így sem kerülhette el. Emlékét egy idén avatott tábla őrzi a borsodi templom falán.

NÉGYESI LAJOS